

Et Brudstykke af Hørvævlens Historie i Danmark

Af Højskoleforstander *Povl Hansen*, Vallekilde.

I.

En af de Ting, som særpræger den enevældige Styrelse i Danmark, er dens Lyst til paa kunstig, drivhusmæssig Maade at ophjælpe Landets Fabriksdrift. — Begyndelsen sker allerede under *Fr. III.*, naar sit Højdepunkt under *Fr. V.*, for saa atter under *Fr. VI.*s lange Styrelse lidt efter lidt at forsvinde.

I Midten af Tidsrummet fandtes her i Landet næppe en eneste Gren af Fabriksvirksomhed, uden at den jo paa en eller anden Maade støttedes eller helt ud opretholdtes af Regeringen. Sagen er saa bekendt, at dette ikke trænger til nærmere Paavisning.

Blandt de forskjellige Fabriksvirksomheder indtog Linnedvæveriet en høj Plads i Regeringens Yndest. Det har, som overhovedet den meste Fabriksdrift, begyndt ganske smaat som Husflid. I danske Lovs 3—13—23 i Forening med Forordn. af 16. April 1681 § 8 tillades det — for Linnedvæveriets større Udbredelse — Vævere at bo paa Landet. 1682 fik Linnedvæverne Lavsartikler.

Efter flere vekslende Forsøg paa, hvorledes man ad Lovgivningens Vej bedst kunde ophjælpe Linnedvæveriet, skred man endelig 1739 til at lægge høj Told paa — eller endog Forbud mod — udenlandske Linnedvarer. Flere Aar forud (1730) var der for Krigshospitalskassens Regning oprettet et samlet Linnedvæveri, det efterfulgtes i det nærmest følgende Aar af flere, og 1735 indkaldtes Lybækkeren *Engelbrecht von Stege* for at rejse omkring her i Landet og oprette Spindeskoler.

Ogsaa Sejldugsfabriker anlagdes, men disse saa vel som hine mægtede kun at bestaa ved stadig Tilskud eller Forret og førte en saare hensygnende Tilværelse.

Under *Fr. V.* naaede, som nævnt, Bestræbelserne for at gjøre Danmark til et Fabriksland, sit Højdepunkt: „Monopoler, Kompagnier, fremkunstlede Fabriker og Forbud mod Indførsel af fremmede Varer hørte til Dagens Orden og var ganske i Tidens Aand“, skriver Historikeren *Nathansen* om dette Tidsrum. — Af, hvad der staar i Forbindelse med Lærredsvævningen, kan fra denne Tid nævnes Opmuntringen til at forfærdige Hørhegler (1748). Det er, saa vidt vides, første Gang en saadan Virksomhed omtales. En Heglemager, *vagnese*, klagede til Regeringen over de mange, som løb omkring paa Landet og solgte fremmede Hegler. Følgen heraf var, at Regeringen forbød Indførsel af saadanne.

Skal Hørren blive skikket til at give godt Garn og Lærred, maa den først tilbørlig hegles. Dette — blev man nu opmærksom paa — var hidtil ikke nok paaagtet og maatte betragtes som en af Aarsagerne til, at vort Lærred ikke, trods alle de anvendte Midler, kunde staa Maal med det udenlandske. Altsaa maatte Heglerierne frem; Regeringen opmuntrede stærkt til saadannes fabriksmæssige Anlæg. Det første, som findes omtalt, er fra

Aaret 1766. Det grundlægges af en Frøken *Ernst* og meddeles Privilegium og Understøttelser i rigt Maal, men lige meget hjalp det alt sammen; 6 Aar efter maatte Frøkenen gjøre Opbud. Hegleriet eller, som det nu ogsaa nævnes, Hørsvingeriet vedblev dog at gaa for Boets Regning.

Efter en Plan af *Struense* blev der 1771 oprettet en Plejeanstalt i Kjøbenhavn, og for her at holde de fattige til nyttigt Arbejde, blev i Forbindelse dermed oprettet et Linnedvæveri og Hegleri: en indkaldt Englænder, *Howden*, bestyrede sidstnævnte. Begge Dele paaførte imidlertid Anstalten betydelige Tab og blev derfor 8 Aar senere ophævede igen; men da man gjærne vilde beholde *Howden* her i Landet, fik han straks efter Privilegium paa at oprette et privat Hegleri med Statsunderstøttelse, men tillige med den Forpligtelse at oplære visse Lærlinger hvert Aar, for saaledes at udbrede Kjendskab til Behandlingsmaaden.

Ved Plakat af 4. Avgust 1790 blev det kundgjort, at en saadan Hegleskole var oprettet.

Omtrent samtidig hermed havde „det næstvedske patriotiske Selskab“ anlagt en Hegleskole og tilstodes 1783 de samme Benaadninger.

Ved denne engelske Maade at hegle Hørren paa mente man at kunne udvinde flere Gange saa mange Procenter Hør pr. Pd. som ved den tidligere brugte.

Imidlertid gik det her som hist, skulde man kunne hegle Hørren godt, maatte man ogsaa have gode Redskaber, gode Hegler, og det synes, som om man med Forbudet mod Indførsel af Hegler (1748) med det samme har knækket al Lyst og Drift til Fremskridt i Heglmagerfaget. Det vigtige Redskab til Hørrens Bearbejdelse stod fremdeles paa samme Stade og var i høj Grad over-

levet. Ingen herhjemme forstod at lave Heglen tidssvarende, da endelig i Aaret 1786 den bekendte dygtige Kunstsmid *Daniel Dey* opfandt Kunsten at „gøre Hegler“, d. v. s. at gøre dem bedre end hidtil. Regeringen traadte straks til, og ved en saare rundelig Hjælp, dels som Laan, dels som Gave satte den ham i Stand til at oprette en Fabrik for Hegler efter hans „Opfindelse“. Ogsaa flere andre tilstodes Understøttelse i samme Øjemed.

Skjønt den store Linnedtilvirkning ved Plejeanstalten i Kjøbenhavn snart fremviste saa store Underskud i Regnskabet, at den maatte opgives, fik den dog ikke liden Betydning for Landet, først og fremmest derved, at Regeringen i Plakat af 4. August 1780 udkastede Planen om at lade Anstaltens store Linnedmanufaktur gjenopstaa som mindre Linnedspinderier rundt omkring i Landet. En kyndig Mand blev antaget til som en Slags tilsynshavende stadig at rejse fra det ene Spinderi til det andet for at give Raad og Hjælp, hvor det tiltrængtes. Regeringen bestred foreløbig Omkostningerne, der ikke var saa ganske smaa, da der i meget kort Tid oprettedes 40, og dette Antal blev endda i de følgende Aar øget en Del.

Nogle Aar efter Spindერიernes Anlæg begyndte man ogsaa her at tilknytte Heglerier og Væverier, saa snart havde man atter hele Linnedfabrikationen samlet i forskellige mindre Brændpunkter hist og her i Landet; et af de mest betydelige og mere kendte anlagtes paa Gudumlunds Gods i Aalborg Amt. Som Leder af dette ansattes en indkaldt Englænder ved Navn *Gordon*.

En anden lignende Fabrik anlagdes paa Grevskabet Lindenberg i samme Amt; en tredje ved Brahetrolleborg i Fyn (1785). Den Mand, som forestod sidst nævnte,

hed *Thorning* og var i sin Tid opfært ved Plejeanstalten i Kjøbenhavn, hvor han noget nær gjaldt for et Vidunder i sit Fag. Ved sin Tiltrædelse fandt han 4 Væve i Gang, men i Løbet af 4 Aar havde han bragt Antallet op til 19 paa selve Fabriken, 17 andre i Omegnen og desuden 21 regelmæssige Linnedspinderier spredte over hele Fyn. For denne Dygtighed og tilsyneladende Nidkærhed for Sagen tilstod Regeringen ham da ogsaa den ene Understøttelse større end den anden, tilsidst endog 6000 Rdr. paa en Gang. Dette viste sig imidlertid at være mere, end han kunde taale; kort efter (1792) rømte han ud af Landet, efterladende sig en Gjæld paa flere tusende Rdr. Fabriken blev dog fortsat.

II.

Den foran omtalte, som det syntes ret heldige Plan at oprette mindre lignende Fabriker omkring paa Landet i Stedet for den ene store ved Plejeanstalten i Kjøbenhavn skyldtes fornemmelig Konferentsraad *Ryberg* til Øbjerregaard i Sydsjælland — en brav og foretagsom Mand.

Som Direktør ved Plejeanstalten i Kjøbenhavn fik han tidlig Øjnene op for, hvor daarligt det hele Anlæg svarede Regning, og grundede nu ofte paa, hvorledes Sagen paa anden og bedre Maade kunde tages op. Da kom han i Forbindelse med Sakseren *Voelcker*. Denne Mand var allerede 1700 bleven ansat ved en Lærredsfabrik i Holsten og havde der lært at kjende den Maade, hvorpaa man i Danmark forfærdigede Linnedvarer, ligeledes var han ved Selvsyn bleven overbevist om Landets mange Betingelser for god Høravl og var en lang Tid optaget af, hvorledes disse Forhold bedst kunde udnyttes. Netop, som han var midt i disse Overvejelser, var det, Forbin-

delsen med *Ryberg* kom i Stand, og ud af de mange og lange Samraad mellem de to Mænd fremgik saa Planen om Plejeanstaltens Opløsning, Udflytning og Udstykning i de mange, men mindre Spindrier paa Landet. Inden man skred til dette betydningsfulde Skridt, maatte man dog helst — foreslog *Voelcker* — forsøge i det mindre. *Ryberg* burde ved sit Gods straks anlægge et saadant lille Spindri til en Prøve. 1777 udførtes dette, den første Spindeskole anlagdes i Landsbyen Køng og Aaret efter en lignende i Ring.

Den gode Fremgang, disse Skoler havde, bragte *Voelcker* til at foreslaa Næstved, at den skulde oprette et Selskab til Linnedspindrierernes Udbredelse paa Landet. Dette blev Oprindelsen til „det næstvedske patriotiske Selskab“, som stiftedes 1780.

Men trods al den Iver, der saaledes udfoldedes saa vel af Regeringen som af Enkeltmand, vilde Linnedtilberedningen dog ikke rigtig lykkes, Varerne var enten for dyre eller for middelmaadige. Saa endnu i Hundredaarets sidste Tiendedel, regner man, at der til Danmark-Norge aarlig indførtes mellem en halv og en hel Million Alen almindeligt Lærred, foruden det fine, som vi ikke herhjemme kunde tage Kampen op med.

Denne Kjendsgjerning tvang da til ny Overvejelser, ny Spørgsmaal om, hvor Grunden hertil dog kunde være at søge. *Ryberg* var blandt de første, der mødte med Svar. Naar det ikke var Hørrens Behandlingsmaade og ikke Redskabernes Underlegenhed, mon det da ikke kunde ligge i vor ubetydelige og daarlige Høravl, der nødte os til i dyre Domme at købe Hørren, Raastoffet hos de fremmede. Tidlig synes den Tanke at have dæmret hos ham, og han havde efter Evne søgt at gjøre sig Sagen klar. 1779 skrev han til *Howden*, den engelske Bestyrer

af Plejeanstaltens Hegleri i Kjøbenhavn, og spurgte, om der ikke blandt hans Lærlinger var en eller anden dygtig ung Mand, som kunde have Lyst til nogle Aar at drage ned til Holland og der mellem Evropas fremmeligste Hørdyrkere i de Dage lære Fremgangsmaaden fra Grunden af, for saa siden at komme tilbage og blive sit Fædrelands Læremester i denne Gren af Agerdyrknin-gen. I saa Fald vilde *Ryberg* hjælpe ham med Penge.

Howden havde netop en saadan Mand, han kunde give sin bedste Anbefaling. Det var *Henning Schroll*.

Om samme Mands Fortid ser jeg mig ikke i Stand til at meddele nærmere Oplysninger, kun kan jeg nævne, at han den Gang i flere Aar havde arbejdet hos *Howden* i dennes Hegleri.

Efter nærmere Aftale tiltraadte *Schroll* straks sin Udenlandsrejse. Vejen lagdes om ad Westfalen, thi ogsaa dette Sted var i Ry for sin Høravl; men inden lang Tid fortsattes dog Rejsen til Holland, hvor han først rigtig tog fat, bestemt paa at ville til Bunds i alle Enkeltheder angaaende den hollandske Driftsmaade. Aar gik efter Aar, der var bestandig noget tilbage for ham at lære. Han indskrænkede ikke sine Undersøgelser alene til Holland, men var i kortere Tidsrum baade i Braband og Flandern.

Imidlertid blev det ham indlysende, at selv om man i disse Egne var foran alle andre med Hensyn til Hørrens Dyrkning, saa var dog Skotland forud med Hensyn til at behandle den ruskede Hør, derfor maatte et Ophold i sidst nævnte Land ikke undlades.

Efter et kort Besøg i Fædrelandet, under hvilket Besøg man forgjæves fristede ham til at opgive Turen til Skotland, tiltraadte han nu denne.

Atter gik Tiden, og man var tilsidst nær ved at op-

give Haabet om hans Tilbagekomst, da han endelig i Aaret 1790 efter i alt 11 Aars Fraværelse igjen viste sig for *Ryberg* som en efter egen Mening udlært „Hørbereder“ og foreslog *Ryberg* straks at oprette en „Hørberedningsanstalt“ ved Øbjerregaard. Hertil havde denne dog ikke Lyst — uvist af hvad Grund. Følgen blev da, at *Schroll* d. 22. Septbr. 1790 til „General-Landøkonomi og Commerce-Kollegiet“ indgik med et Andragende om Statsunderstøttelse til „i Danmark at indføre en ny forbedret Høravl“. Andragendet var vedlagt de bedste Vidnesbyrd om Duelighed.

III.

Schrolls praktiske, selvhjulpne Maade at tage Sagen paa, vakte Opmærksomhed i Kollegiet, hvad tydelig kan ses af den Forestilling til Kongen, som deraf fremgik. Alle Midler til at holde Linnedtilvirkningen i Live havde mer eller mindre slaaet Fejl, men maaske havde man her endnu det bedste tilbage. Det burde i hvert Fald forsøges.

Forsøg paa at støtte og fremhjelpe indenlandsk Høravl ad Lovgivningsvejen var den Gang ingenlunde fremmed for danske Lovgivere. Hør- saa vel som Hame-avl havde allerede langt tilbage i Tiden været erkjendt som „en Gren af Agerdyrkningen i Danmark, der burde drives med Iver“, da baade Vejrlig og Jordbund er gunstige.

1629 havde allerede *Kr. IV.* befalet, at Bonden skulde dyrke Hamp, for at Landet selv kunde skaffe det fornødne til Flaadens Brug. 1669 blev dette skjærpet og fastslaet saaledes, at hver Bonde, der ejede en Helgaard, skulde

saa en Skjæppe Frø, Halvgaard en halv Skjæppe. I danske Lov 3—13—19 gjentages Paabudet.

Da der lidt senere blev anlagt forskellige Sæbesyde-rier og Oljemøller, udkom i den Anledning Forordn. af 7. Avg. 1687, som udstrakte Paabudet at gjælde Kjøbstadjorderne, endog skjærpet saaledes, at hver Kjøbstad i Danmark for Fremtiden skulde tilsaa en Fjerdedel af sit samlede Jordtilliggende med Hampe-, Hør- eller Roefrø.

Imod dette nærgaaende Lovbud rejste Kjøbstæderne straks en saa stærk Modstand, at det allerede samme Aar indskrænkedes igen. Det skulde nu kun gjælde for Kjøbstadjorder, som fandtes tjenlige til denne Slags Kultur, et meget svævende Udtryk, som da ogsaa i de følgende Tider fortolkedes højest vilkaarligt og gav Anledning til saa mange Undtagelser og Bagdøre at smutte ud af for de vrangvillige, at Befalingen 1741 paa ny maatte gjentages med den Indrømmelse, at Tobaksplanten blev indlemmet mellem de paabudte Planter. Men til Gjengjæld maatte der nu heller ingen Undtagelser ske, uden vedkommende ansøgte derom hos Stiftsamtmanden, og denne da efter „nøje indhentet Underretning“ udvirkede kgl. Tilladelse*).

Trods al anvendt Møje lykkedes det selvfølgelig ikke at gennemføre Lovbudet hverken for Bøndernes eller Borgernes Vedkommende, hvad der vakte den højeste Grad af Forundring hos de styrende og 1773 foranledigede en Rundskrivelse til alle Landets Stiftsamtmand for at høre deres Mening om Aarsagen til dette bedrøvelige Forhold.

I de indkomne Svar erklærer de adspurgte det rent ud for en Umulighed at gennemføre Loven efter sin Bog-

*) I Rigsarkivets anden Afdeling, København, findes en Mængde Papirer vedrørende disse Forhold.

stav; en Fjerdedel er alt for højt sat, for det første er der ikke nær saa megen „Hørjord“ i Byernes Tilliggende, for det andet kan saadant Arbejde ikke overkomes, og endelig — sidst men ikke mindst — hersker der en saa dyb Vankundighed angaaende Fremgangsmaaden ved fordelagtig Høravl, at alene denne sidste Grund vilde være nok til at forklare Sagen.

Altsaa, tænkte Kollegiet, er denne tredje Grund virkelig saa væsentlig, saa er det vel bedst, der først bliver bødet paa den. Man satte sig i Forbindelse med Folk af Faget og fik trykt og udgivet et Skrift med „paalidelig Anvisning til den rette Høravlingsmaade“. Dette lille Skrift blev nu i den nærmeste Tid derefter uddelt i mangfoldige Eksemplarer. Men heller ikke herved lykkedes det (1778) i nogen Henseende at hæve Høravlens, hverken med Hensyn til Godhed eller Mængde. — Kollegiet erkjendte derved Opgaven for uløselig ad den Vej; der maatte findes paa noget andet.

I Stedet for at byde og befale slog man da ind paa at opmuntre. Regeringen paatog sig at skaffe bedste Slags Riga-Hørfrø til billig Pris til dem, som vilde benytte sig af Tilbudet, passende Opmuntringspræmier uddeltes, men alt med det samme triste Udfald.

Ny Overvejelser førte til ny Bestemmelser; var det virkelig Tilfældet, at Vankundigheden var saa stor, at den ikke kunde afhjælpes hverken af Bøger eller ved Præmier, saa var der ingen anden Udvej end at se at faa Folk til at lære den „fordelagtige Høravl ad praktisk Vej ved Mønsterbrug rundt omkring i Landet. — Saa langt var Kollegiet kommet i 1790 — netop saa langt som Konferentsraad *Ryberg* og *Voelcker* en 12—14 Aar tidligere — og saaledes stod Sagerne, da *Schroll* meldte sig.

IV.

Henning Schrolls korte Andragende til Kollegiet er bleven af Betydning i Høravdens Historie i Danmark. Han meddelte i faa Ord, hvortil og hvorledes han havde uddannet sig, fremlagde sine Vidnesbyrd og udtalte i pæne Ord Ønsket om, at han nu med sine Kundskaber og sin Indsigt i Høravlen kunde blive sit Fædreland til Nytte.

Dette, mente han, kunde bedst ske ved, at han kom i Spidsen for et statsunderstøttet Landbrug, hvor Hørav — baade dens Theori og dens Praksis — spillede Hovedrollen, og hvor unge Mennesker fra alle Landets Egne kunde optages som Lærlinger og derfra føre Avlsmaaden med hjem hver til sin Egn. Han indrømmer dog straks, at Kollegiet vanskeligt kan have den nødvendige Tillid til ham som ukjendt Person, derfor er det hans Bøn, foreløbig at maatte blive taget paa Prøve, det øvrige vil da følge af sig selv.

Den unge Mand med samt hans Ansøgning blev af Kollegiet taget imod som en buden Helligdag; netop en saadan Person med en saadan Uddannelse var det, man efter sine Overvejelser og sidste Bestemmelse trængte til. Han blev straks antaget, og efter „indgivet allerunderdanigst Forestilling desangaaende, behagede det Hs. Majest. allernaadigst at resolve“, at Kollegiet maatte lade udrede 1400 Rdl., for dermed at bestride Omkostningerne ved den foreslaede Prøve.

Det var mange Penge, men dog kun Smaating imod, hvad der hvert Aar gik ud af Landet til Indkjøb af Hør og Hørfrø; den samlede Sum heraf plejede i disse Aar at løbe op til omtr. en halv Million Rdl.; kunde om end kun en lille Del deraf holdes tilbage mellem Landets egne Børn, var Summen alligevel godt anvendt.

Blandt de Mænd i Danmark, som med størst Varme omfattede alle deslige Fremskridtsforsøg, var Grev *Ludvig Reventlov* paa Brahetrolleborg en af de mest kjendte og mest paalidelige, til ham vilde Kollegiet da henvende sig for at skaffe *Schroll* Lov til at foretage Prøven paa hans Gods og under hans Opsyn.

Greven indvilligede, og der blev da til Prøven indtaget 9 Tdr. Land, spredt beliggende paa Gaardens Hovmarker, af forskellig Godhed og efter forskellig Afgrøde Aaret forud. Af Frø til Udsæd brugtes $7\frac{1}{2}$ Tdr.

Udfaldet af Prøven viste sig det følgende Efteraar at være i høj Grad tilfredsstillende. Der var ialt avlet 10 Skpd., 15 Lpd. 4 Pd. Hør, 2 Skpd. Blaar og 36 Tdr. Hørfrø. Gjort i Penge beløb Summen sig til 911 Rdlr. 4 Mk. Deraf Udgifter: 515 Rdlr. 4 Mk. 5 Sk., følgelig et Overskud af 395 Rdl. 5 Mk. 11 Sk., altsaa lidt over 40 Rdl. af hver Td. Ld. Det var et Udbytte, som flere Gange oversteg det, man den Gang betragtede som almindeligt for Kornavlens Vedkommende. Af de 1400 Rdl., som var henlagt til Prøven, brugte man kun de 500, og af disse var de fleste medgaaede til halv Vejs uvedkommende Udgifter, som f. Eks. Udgifter til en Rejse, *Schroll* gjorde til Holland for at indkjøbe Saafrøet.

Udfaldet af dette første Forsøg talte i høj Grad til *Schrolls* Fordel i Kollegiet, lige som man ogsaa heraf sluttede sig til, hvilken Fordel den „forbedrede“ Høravl kunde blive for Landet, om den vandt Udbredelse. Kollegiet syntes da at have „fuldeligen Grund til at være betænkt paa, hvorledes denne Mands Kundskaber bedst kunde benyttes, og han selv sættes i saadan varig Virksomhed, at samme efterhaanden kunde udbrede en bedre og fordelagtigere Høravl over hele Landet“.

Det vakte derfor heller ingenlunde Uvilje, da *Schroll* kort efter indkom med en ny Ansøgning om at blive sat i Virksomhed paa den tidligere antydede Maade. Hans Ønsker gik, i Korthed sagt, ud paa af Industrifonden at blive sat i Stand til at købe en Gaard paa omtrent 150 Tdr. Land og derpaa gjøre de fornødne Indretninger og anskaffe de nødvendige Redskaber til Hørvæns Drift.

Efter Kollegiets Indstilling faldt der den 23. Jan. 1793 kgl. Resolution herpaa: Kollegiet bemyndiges til at anvende 10,000 Rdl. til Indkjøb af en saadan Gaard mod 1. Prioritet og 3 pCt. aarlig Rente, og 4000 Rdl. til Gaardens Istandsættelse, Indkjøb af Besætning, Redskaber o. s. v. Desuden 200 Rdl. aarlig som Gave til *Schroll*, og endelig 20 Rdl. for hver af 10 Lærlinger i 5 Aar.

Herimod skulde *Schroll* forpligte sig til aarlig at anvende 10—12 Tdr. Ld. til Hørvævl og inden 3 Aars Forløb at have et Antal af 10 Lærlinger, som paa nærmere fastsatte Vilkaar efter 5 Aars Læretid skulde være fuldstændig udlærte. Dertil skulde han til Kollegiet indgive „en skriftlig systematisk Beskrivelse og Forklaring, grundet paa Erfaring, om Hørvæns rette og bedste Drift paa de forskjellige Jorder“; og endelig som det sidste Vilkaar underkaste sig Grev *Ludvig Reventlovs* fortsatte Tilsyn med, at alt dette virkelig blev overholdt.

Hermed var *Schroll* tilfreds og saa sig nu om efter en passende Gaard, helst paa Sjælland, men ingen passende tilbød sig her, derimod gjorde *Reventlov* ham opmærksom paa et Par Arvefæstegaarde under hans Gods Brahetrolleborg. Disse Gaarde blev da omsider ved Grevens Mellemløst købt, Jorderne sammenlagte, gamle Bygninger revet ned, en ny Gaard opført, og her paa „Lykkenssæde“, som Gaarden blev kaldt, skulde *Schroll* saa rigtig til at tage fat paa Hørvæven. Ejendommen, der

var beliggende i Højrup By, Hillersløv Sogn, Svendborg Amt, udgjorde 136 Tdr. Ld., deraf var dog i Begyndelsen kun lidt over Halvdelen dyrket som Pløjeland, Resten henlaa som Mose og Skov. Jorden var i en meget maadelig Tilstand, saa der var meget at gjøre, inden den kom i brugelig Stand. I Løbet af dette Aar, 1793, søgte han nu at faa al Ting i Stand, for til næste Aar at kunne begynde, men smaat maatte der begyndes, mere end 3 Tdr. Ld. turde han dette Aar ikke indtage til Hør, heller ikke blev hans Lærlingeantal — kun 4 — saa stort, som i Følge Forpligtelserne var ham paalagt, men hverken *Reventlov* eller Kollegiet holdt sig strængt til Resolutionens Ordlyd, saa det gik altsammen til fælles Tilfredshed.

Aaret 1793 var imidlertid særdeles ugunstigt for Høravlens, den ualmindelig tørre Sommer satte Planten fuldstændig i Staa, Udbyttet blev da ogsaa kun højst ringe, men alligevel blev der dog i ren Fortjeneste paa hver Tdr. Ld. over 15 Rdl., hvad man under de givne Forhold betragtede som særdeles antageligt.

Næste Aar blev 7 Tdr. Ld. indtaget til Hørdyrkning, og dette Aar blev en Modsætning til sin Forgænger; Hørreren var ualmindelig god, der blev et Overskud paa over 43 Rdl. af hver Td. Ld.

De følgende 3 Aar var ogsaa gode Middelaar, men heller ikke i disse Aar naaede *Schroll* at udstrække Avlen til det lovede Antal Tdr. Ld.

En samlet Opgørelse blev nu foretaget over Udbyttet i de 6 Aar (1791 medregnet), og denne viste da, at paa de 36 Tdr. Ld., som i disse Aar havde været dyrkede med Hør, var der ialt avlet

13,661 ¹ / ₂ Pd. Hør til samlet	Værdi	2,159 ¹ / ₂ Rdl.
1,677 — Svingeblaar	—	45 ¹ / ₂ —
142 ¹ / ₂ Tdr Hørfrø	—	1,206 ¹ / ₂ —
		Ialt 3,511 ¹ / ₂ Rdl.

Alle Udgifter fradragne, viste Regnskabet en ren Fordel af omtr. 36 Rdlr. gennemsnitlig paa hver Td. Ld. „Et Udbytte,“ skriver Kollegiet, „som ingen Kornart lettelig vil kunne naa.“

Dertil kom, at Hørrer viste sig at være en ganske fortrinlig Vare, der i Finhed og Styrke stod fuldstændig paa Højde med den bedste, der fra Udlandet indførtes. I Løbet af kort Tid blev den meget efterspurgt af Handelsmænd. Ogsaa det avlede Frø kunde staa Maal med hvilket som helst andet.

Schroll havde i disse Aar havt ialt 20 Lærlinger, som havde fri Kost og Bopæl paa „Høravlings-Institutet“ — som det nu begyndte at blive kaldt — samt en Pengeløn paa 24 Rdl. aarlig.

Mens det saaledes efter Omstændighederne gik godt med den Del af Marken, som var dyrket med Hør, gik det derimod paa modsat Vis med den anden og større Del. Ved en samlet Opgjørelse fra Aar 1800 beregner *Schroll*, at han gennemsnitlig har havt et aarligt Tab af over 200 Rdl. Man kunde nu maaske mene, ytrer han, at han da burde drive stærkere paa Høravlen, han vil derpaa svare, at saadant ikke kan ske. Efter en Hørafgrøde kan man nemlig ikke næste Aar vente en lignende igjen paa samme Sted; hans Mening er, at man i det mindste maa lade 11—12 Aar gaa mellem hver Hørafgrøde paa samme Sted. Følgelig kan han paa sin Ejendom i det højeste kun tilsaa 7 Tdr. Ld. aarlig med Hør. I det øvrige maa dyrkes andre Planter.

Men selv den fordelagtigste Avl paa $\frac{1}{11}$ eller rettere $\frac{1}{19}$ af en Gaards samlede Jorder magter vanskeligt at bøde paa en mindre heldig Avl paa det øvrige.

Gaarden er — opdager han nu — bleven købt alt for dyrt, Kornavlén kan han desuden ikke passe til Fulde, da han selv stedse maa have sin Opmærksomhed henvendt paa Hørren og de mange Lærlinger, som dér skal gøres kjendt med Drifts- og Behandlingsmaaden. Følgen bliver da, at han ikke ser sig i Stand til at fortsætte længere paa denne Vis uden at komme i bundløs Gjæld, hvis ikke Kollegiet paa ny vil træde hjælpende til.

I flere gjentagne Skrivelser paaviste *Schroll* dette for Kollegiet, som vel i Begyndelsen lagde det døde Øre til, men dog tilsidst viste sig som en trofast Hjælper i Nøden. En Forestilling desangaaende blev indsendt til Kongen; heri betonedes Vigtigheden af at opretholde Institutet og netop paa samme Sted. Der var dog flere Fordele end de fleste andre Steder: de store Mose- og Engdrag kunde altid skaffe tilstrækkeligt Vand til at røde Hørren i, der var ved en Bæk, som flød derigjennem, indrettet Grave til dette Brug; den nærliggende Linnedfabrik paa Brahetrolleborg havde ogsaa Betydning for Institutet og mere dslg.

Paa Forestillingen resolveredes, at om „Hørbereder“ *Schroll* vilde som hidtil vedblive sit Institut paa Lykkenssæde, da maatte Kollegiet fremtidigt øge hans aarlige Pengegave fra 200 til 500 Rdl.

Schroll modtog Tilbudet med stor Taknemlighed og forpligtede sig til igjen at opfylde alle de tidligere

paatagne Vilkaar og vedblive Institutet paa Lykkenssæde.

I hans Indberetning for det følgende Aar findes dog allerede adskillige Klageposter, han kan endnu ikke klare sine Pengesager, og han kan ikke fremvise saa mange Lærlinger, som hans Forpligtelse paabyder ham. Skylden for dette sidste er dog ikke hans, men derimod Mangel paa Tilbud. Saadanne mener han bør fremkaldes ved, at der tilstaaes Lærlingerne forskellige Goder, han foreslaar saaledes Fritagelse for Militærtjeneste, Hjælp til at kunne nedsætte sig efter udstaaet Læretid o. lign.

Dernæst udvikler han en Plan om, at Regeringen nærmest ved disse Lærlingers Hjælp skulde oprette forskellige mindre Mønsterbrug i Hørværl rundt omkring i Landet i Lighed med Institutet paa Lykkenssæde.

Paa denne Skrivelse fulgte atter en Forestilling til Kongen og dennes Resolution:

Hørbereder *Henning Schroll* maa foruden de Understøttelser, haa hidtil har nydt, endvidere tilstaaes en Præmie af 10 Rdl. aarlig i 8—10 Aar for enhver af hans Lærlinger, der efter endt Læretid nedsætter sig som Hørværl; han maa for enkelte nærmere bestemte Lærlinger paa Institutet faa 30 Rdl. aarlig, og han maa endelig endnu en Gang tilstaaes yderligere Pengeunderstøttelse. Til Gjengæld skal han være pligtig at modtage 12 Lærlinger om Aaret, hvis dette Antal melder sig, og endvidere udarbejde en Beskrivelse over den forbedrede Hørværlingsmaade, denne vil Kollegiet da sørge for kommer

til almen Kundskab, enten ved Trykken eller paa anden Maade.

Angaaende Lærlinger, da tilkjendes herved disse Fri-tagelse for Militærtjeneste og efter udstaaet Læretid paa Institutet 100 Rdl. som Hjælp til Anskaffelse af Redskaber, og fremdeles en Præmie paa 20—30 Rdlr. aarlig i 8 Aar, saafremt de vedbliver Høravlen. Hvor Forholdene kræver det, kan en saadan Lærling tillige faa 300—400 Rdl. rentefrit til Laans i længere Tid.

Denne Resolution af 5. Marts 1800 satte Fart i Høravlen rundt omkring i Landet, hvor Lærlingerne kom hen. En Mængder Ansøgninger fra de følgende Aar viser, at den udlovede Hjælp fra Regeringen blev flittig søgt, og den ene mindre Høravlingsanstalt efter den anden oprettedes. Af de betydeligere maa nævnes en ved Aabenraa og en ved Køng Linnedvarefabrik. Men Moderanstalten, Lykkenssæde, vedblev stadig at nyde godt af Regeringens Velvilje. 1804 og flere Gange i de nærmest paafølgende Aar fik den ved ny Resolutioner Stillingen yderligere forbedret. *Schroll* blev Dannebrogsmænd, og efter *Thornings* Flugt overtog han i Forening med Grev *Reventlov* ogsaa Linnedvarefabriken ved Brahetrolleborg, for at drive denne i Forening med Institutet. Senere fratraadte han den dog atter. Hans Beskrivelse over den „forbedrede Hørav!“ lod Regeringen udgive i Trykken, for derved at udbrede Kjendskab til Sagen.

I Følge en senere Ordning paatog han sig at dyrke 30 Tdr. Ld. aarlig med Hør, og da hans Gaards Jorder ikke der kunde slaa til, forpagtede han for Livstid en af Brahetrolleborgs Hovmarker, for derved at blive Herre over den nødvendige Jord. For største Delen af det Laan, Regeringen i sin Tid havde tilstaaet ham, blev Tilbage-

betaling ham helt eftergivet, saa *Schroll* blev efterhaanden en velhavende Mand.

Et stort Antal Lærlinger udgik i Aarenes Løb fra Lykkenssæde og spredte derfra Kjendskab til den „ny og forbedrede Hørav“ over hele Landet. I en Beretning om Høravens Tilstand i de danske Provinser 1840 (Handels- og Industritidende) kommer Forfatteren atter og atter til at vise hen til Lykkenssæde som det Sted, hvor snart en Egn og snart en anden gennem de udsendte Lærlinger har modtaget Tilskyndelse til at bryde Høravlen ny Banner. I alt naaede *Schroll* inden sin Død 1832 at udsende 89. Efter hans Død overtoges Institutet af Enken, der dog kort efter afstod det til Sønnen, *Georg Schroll*, der lige som 3 andre Brødre flere Aar tilbage havde gennemgaaet Undervisningen hos Faderen. Hvad Understøttelse, denne havde nydt, saa vel som hvad Forpligtelse, han havde paataget sig, gik over paa Sønnen, der straks øgede Ejendommen ved Købet af endnu 32 Tdr. Land, hvorved han sattes i Stand til paa Gaardens egne Marker hvert Aar at kunne dyrke 15 Tdr. Ld. med Hør, desuden ligeledes undertiden lidt Bondejord, hvorimod den Hovmark, som Faderen havde forpagtet for Livstid, atter var bleven inddragen i Godsets Avlsdrift.

I Følge en samlet Oversigt fra Aar 1840 var der til dette Aar udsendt 119 Lærlinger ialt, foruden de 15, som da endnu fandtes i Lære.

Af disse 119 — hvoraf de fleste vedblev med Høravlen, efter at være komne fra Lykkenssæde — nedsatte sig 36 paa Fyn, 31 i Nørrejylland, 23 i Sjælland, 14 i Sønderjylland, 4 paa Laaland, 3 paa Langeland, 2 paa Bornholm og 1 paa Falster.

Disse Lærlinge fra Institutet lærte igjen andre, og blandt disse sidste træffes senere et betydeligt Antal,

som paa deres Hjemegn stadig gik omkring og skagede og heglede for Folk. Dette var egentlig gamle *Schrolls* Plan, Høravlen vilde paa den Maade bedst vinde Indgang mellem jævne Folk, mente han.

Institutets Hør vedblev i de følgende Aar at have en rivende Afsætning, og Frøet solgtes stedse som Saafrø. Flere af de Lærlinger, som udgik fra Institutet, kunde ligeledes med stor Lethed afsætte deres Varer, endog baade til Kjøbenhavn og Holsten, og hjembragte herfra Priser, som stundom kunde overgaa de russiske, ja endog ofte maale sig med de nederlandske. Alt som Følge af den Fremgangsmaade, som paa Lykkenssæde lærtes.

Der kan efter alt dette saaledes ikke vel være Tvivl om, at den unge Mand, der 1779 forlod sit Fædreland for i det fremmede at lære forbedret Høravl, virkelig ogsaa opnaaede ved Flid, Ihærdighed og Dygtighed, saavel som ved stor Velvilje fra Regeringen ikke alene at skabe sig en smuk og indbringende Virksomhed, men ogsaa at gavne sit Land. Den forhen oversete og temmelig ringeagtede Høravl blev af ham bragt op til at indtage en smuk og forholdsvis betydelig Stilling i det danske Landbrug.
